

BÚCSÚ

Írta: BARCS IMRE

Abban a kétemeletes, öreg sárga házban, a Deák Ferenc ucca és a Váci ucca sarkán születtem és éltem pár évig, amelynek helyén ma hatalmas bankpalota áll. Csendes ház volt; a lépcsőház két bejárata közül az egyik hozzánk, a másik Görgey köz jegyzőékhez vezetett. Náluk gyakori vendég volt Görgey Arthur, aki nagyon szeretett és akit nagyon szerettem. Ha megjött az öccséhez, áthívatott, térdére ültetett és mesélt. Magyar hősookról, királyokról és csatákról. A mesék végén mindig kijárt egy darab csokoládé és az intelem: „Derék magyar legyen belőled, kisfiam!...”

Éjfél körül jár az idő. A hold most jött fel vörösen valahonnan Szumátra felől. Millió csillag ragyog az égen, a tenger nyugodt, sima. Ausztrália felé közeledünk...

A hajó korlátjánál ülök, nézem a vizet és az elmúlt három évtizedre gondolok. Egy kicsit elszámolok és egy kicsit leszámolok önmagammal és mindazzal, ami eddig velem és körülöttem történt. Most nincs bennem harag és nincs bennem

gyűlölet. Megpróbálok higgadtan és nyugodtan gondolkozni arról, amiért elmentem, vagy amiért el kellett mennem.

— Édes fiam — mondta pár nappal ezelőtt egy párszáz újságból álló világkonszern európai szerkesztője — nincs okod búsulni. Három idegen nyelven írsz tűrhetően és egy csomó dolgot fogsz látni. Nem lefelé haladsz, hanem fölfelé... Mit akarsz? ...

Valóban: mit akarok? Megtisztelő megbízást kaptam arra, hogy annak a lapcsoportnak, melynek újságjait pármillió ember olvassa, dolgozzam. Emberi számítás szerint elmegyek Indiába, a Távol Keletre, Ausztráliába, az Indiai szigetvilágba. Tisztességesen megfizetnek. Szeretek utazni és utálom az unalmas életet. Most alkalmam lesz rá. Mégis: mit akarok? ...

Le kell számolnom vele, el kell intézнем. „Du musst Lampe vergessen” — írta Kant egy darab cédulára, amikor kedves szolgája meghalt. Vannak dolgok, amiket *egy időre* nekem is el kell felejtennem, ha élni és dolgozni akarok. De a nagy számadást még meg kell csinálni.

Eddig is írtam idegen nyelveken. Írtam *is!*.. Ezentúl magyarul *is* írok majd talán, ha közben éttől a lehetőségtől is el nem ütnek. Csak én és velem együtt mindazok, akik magyarul írtak, tudják, hogy ez mit jelent. A hangomat, az igazi hangomat elveszítem. Egy kicsit megnémulok. Mások talán észre sem fogják ezt venni, csak a beavatottak, akik kis párizsi kávéházakban, londoni suburbe-ökben, newyorki felhőkarcolókban

ütötték fel tanyájukat és mint drága kis barátom éppen legutóbb írta a Szajnapart mellől: nomadizálnak... Ó, bizonyára rettenetesen nehéz felállni a hazai retorta, a rajzasztal vagy a kettőskönyv mellől. De a retorta ugyanaz Sanghajban és az Északi Sarkon, ugyanaz a rajzasztal és a kettőskönyv is. Csak a nyelv, az írás, a szó nem ugyanaz!

Megnémulok hát egy kicsit. Számoljunk le vele...

És a magyarságom! Leszámolhatok ezzel! Míg otthon voltam, néha nagy volt a kísértés, hogy a nagyhangú ítéletekbe, érthetetlen és értelmetlen szónoki kirohanásokba belemorogjak, vagy beleordítsak egyet. Talán nem volt helyes, hogy nem tettem. De ellenállhatatlanul nevetségesnek tartottam, hogy olyasmi ellen védekezzek, ami ellen védekezni nem lehet. Mert nincs miért.

Mit mesélhettem volna el? Hogy a családom vagy százötven esztendeje él — ó, nem Magyarországon — hanem a mai Budapesten. Hogy családom hat generációja segített felépíteni ezt a várost. Talán igen szerény munkával, de ez a munka is mindig segítséget jelentett. Mert közülünk soha senkit nem tartott el az állam, de valamennyien igyekeztünk eltartani az államot és azokat, akik belőle élnek. Elmondhattam volna, hogy közöttünk nem volt egyetlen milliomos, de egyetlen koldus sem. Három generáció katonaleveleit őrizzük otthon és egyetlen „büntett” emlékét sem. A világháborúban vesztettünk néhány halottat, néhányan betegen és sebesülten kerül-

tek vissza, mások a hadifogságból jöttek meg évek múltán, de nem kellett szégyellnünk egyetlen katonaszökevényt sem. Apám és még néhányan közülünk tönkrementek hadikölcsönön, szorgalmas, hosszú évek munkájával megtakarított állampapírokon, de nem volt köztünk hadimilliomos egy sem.

Mindezt elmondhattam volna azokban a napokban, amikor miligrammra és milimikronnyira határozták meg, hogy ki miért és milyen mértékben lehet, vagy lehetne magyar. De túl nagy volt a hangoskodás és túl kevés az értelmes szót befogadó fül. Akinek szeme volt, az láthatta és akinek füle, az hallhatta, hogy itt szó, beszéd, érv semmit sem használ. Ezek után már természetesnek tűnt, hogy a döntés szerény személyemet és családomat például magyarnak nyilvánította, amikor a hozzám közelállók — barátok — semmivel sem rosszabbak, mint jómagam, képzeletbeli sárga foltot viselhetnek a lelkükön.

De menyiben érintheti ez magyarságomat? Semennyire! Azt nem 1939-ben adták és 1939-ben nem is vehetik el. Egy uralkodó párt, egy uralkodó eszme hívei megsérthetnek. De a hazám nem sérthet meg soha! Fáj a sértés?... Fáj! Bevallom és nem szégyellem. Fáj, hogy könnyűnek és méltatlannak találtak az újságírásra és jól tudom, bármiképpen forduljanak is a dolgok: sohasem leszek büszke arra, hogy egy magyar újságíróból álló testület kirekesztett tagjai közül.

Fáj, de tudom, hogy nem mindig azok vol-

tak a legrosszabbak, akik elmentek. Vagy akiknek el kellett menni! Firenze évtizedek óta verekszik Dantenak Ravennában nyugvó csontjaiért és Machiavelli is megkapta a maga dízsírhelyét. Nem minden távozó Dante, Machiavelli, Kossuth Lajos, Rákóczi! Persze, hogy nem! De beszéljünk a tömegekről? Az ismeretlen protészta réfugiéről, aki megteremtette az egyik oldalon az angol, a másikon a német ipart, kereskedelmet és naggyá tette az országot?

Nem: büntelenül elmenni nem szégyen! De fájdalmas! Nagyon is az! És vájjon jó lesz-e bárkinek is, hogy elmentem és hogy oly sokan mások elmennek? Legmélyebb meggyőződésem szerint: nem! Elfoglaltam valakinek a helyét? Ugyan! Hiszen a napos oldal fiatalságának negyedannyi tanulással és munkával, mint amennyit én dolgoztam, nem szerény szerkesztőségi posztokat, hanem lényegesen különb pozíciókat osztogatnak!

A lelkiismeretem tiszta. Szeretem és szerettem a mesterségemet. Megpróbáltam legjobb hittem és tudomásom szerint dolgozni még akkor is, amikor jól tudtam, hogy az igazság esetleg éppen a barátaim társaságában nem rokonszenves. De nem félttem a Hatalomtól sem, amely — távol Magyarországtól — jónak tartotta, hogy eltávolítson, mert egyben s másban megoszlott a véleményem a hivatalosan kötelezőtől. Lehet, hogy közben rossz utakon jártam és tévedtem is. De igyekeztem megtalálni és járni az igaz utat...

Kelet felől már hajnalodik.

Újra eszembe jutnak Görgey Arthur megszokott szavai: „Derék magyar legyen belőled, kisfiam!” Megpróbáltam és úgy érzem, hogy a próbának még nincs vége. Nagy dolgok jönnek Európában és szent a hitem, hogy a Duna mellől száll még hívó szó szerte a világba szóródott magyarokhoz. Talán sorakozóra, talán — riadóra!

Meg fogjuk hallani és el fogunk jönni.

Hogy közben mi történik: ki tudhatja?

Elutazásom előtti nap délután kimentem nagyszüleim és szüleim sírjához. Egyszerű emberek voltak, egyszerű kereszt jelzi nyugvóhelyüket. Megálltam a sírok előtt, hosszan, hosszan bámultam, aztán egyszerre oldalt jókora követ pillantottam meg. És hirtelen eszembe jutott, amit a sivatagban láttam. Sírokat, amelyekre az idők folyamán kegyes kezek kisebb-nagyobb köveket raktak, hogy a holtak háborítatlanul nyugodhassanak. Hogy vadállat ki ne kaparja, gonosz haramia fel ne dülje, szél be ne takarja.

Elgondolkozva fölemeltem a követ és rátettem anyám sírjára,

így búcsúztam.

És mire felkelt a Nap, elszámoltam és leszámoltam.

(Az Indiai óceánon, 1939 augusztus.)